

Göç Kavramı ve Türkiye’de Göç Tarihi Üzerine Bir Araştırma *

Kemal YAMAN¹

Mehmet KAYA²

¹Doç. Dr. Karabük Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü,
kyaman@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9844-4264

²Yüksek Lisans, Karabük Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü,
mgaz2326@gmail.com , ORCID: 0000-0002-8156-913X

Özet: Bu çalışmada Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanından itibaren günümüze kadar gerçekleşen göçler ele alınmış, kitlesel göçlerin nedenleri, çeşitleri açıklanmaya çalışılmıştır. Göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye gitme işi olarak tanımlanabilir. Göç alan ve göç veren toplumlarda, göç eden kişilerde birtakım olumlu ve olumsuz etkiler yaşanmaktadır. Anadolu toprakları jeopolitik açıdan sürekli göç almaktadır. Osmanlı Devleti’nin zayıflaması ile birlikte diğer devletlerin Osmanlı Devleti topraklarına saldırması sonucu yüzlerce yıldır o toprakları yurt edinen insanların Anadolu topraklarına doğru göç etmesine yol açmıştır. Özellikle 2010’lu yılların başında meydana gelen Suriye’deki iç karışıklıklardan dolayı milyonlarca insan ülke dışına göç etmeye başlamıştır. Bu göçün büyük bir kısmı sınır ülke olması nedeniyle Türkiye’ye doğru olmuştur. Bu durum Türkiye’nin sosyoekonomik yapısına olumsuz etkisi olmuştur. Sonuçta, 1783 yılından günümüze en azından 8.000.000 Türk-Müslüman azınlığın Anadolu’ya göç ettiği tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Tarihi, Mülteciler

A Study on the Concept of Migration and the History of Migration in Türkiye

Abstract: In this study, the migrations that took place in the last periods of the Ottoman Empire and from the proclamation of the Republic of Turkey until today were discussed, and the reasons and types of mass migrations were tried to be explained. Migration; It can be defined as the work of individuals or communities moving from one country to another for economic, social and political reasons. There are some positive and negative effects on immigrants and immigrants.. Anatolian lands are constantly receiving immigration from a geopolitical point of view. With the weakening of the Ottoman Empire, the attack of other states on the territory of the Ottoman Empire led to the migration of people who had made those lands as their homeland for hundreds of years to Anatolia. Especially due to the internal turmoil in Syria that occurred at the beginning of the 2010s, millions of people started to migrate out of the country. A large part of this migration has been towards Turkey because it is a border country. This situation had a negative impact on Turkey’s socioeconomic structure. As a result, it is estimated that at least 8,000,000 Turkish-Muslim minorities have migrated to Anatolia since 1783..

Key Words: Migration, Migration History, Refugees

1. GİRİŞ

Dünya tarihinde farklı nedenlere bağlı olarak göçler yaşanmıştır. Günümüzde de temel göç hareketlerinin başında benzeri nedenler gelmektedir. Göç hareketinin ülke içi, ülkeler arası, kısa veya uzun süreli, kişisel nedenlerden, yasal ve yasal dışı yollarla gerçekleşebilmektedir. Bu göçlerin en sorunlu ve dramatik olanı yer değiştirme hareketinin zorunlu nedenlerden dolayı kitlesel olarak gerçekleşenlerdir. Bu göçler daha çok doğal afetler, savaş vb. durumlardan dolayı yaşanmaktadır. Kitlesel göçler, özellikle göç edilen bölgenin toplumsal ve ekonomik yapısına genel olarak olumsuz etkileri olmaktadır.

Dünya tarihinde, savaşlardan, kuraklıktan, doğal afetlerden kaynaklı olarak pek çok göç yaşanmıştır.

Bu göçler içinde en güncel olanı 2011 yılı Suriye iç savaş sonrasında yaşanan göç dalgasıdır. Günümüzde resmi verilere bakıldığında 6,7 milyon kişi yerlerinden edilmiş (Kurban, 2021:1082) ve bu göçmenler çoğunlukla Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi çevre ülkelerde yerleşmiştir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu çalışmanın ana materyalini, göç konusunda yazılmış, kitap, makale, bildiriler, tezler, internet kaynakları gibi çalışmalardan oluşmaktadır. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması tekniği benimsenmiştir.

* Bu makale 26-27 Kasım 2022 tarihlerinde Ohrid / Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nde düzenlenen XVIII. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisinde sunulmuş birdirinin yeniden düzenlenmiş halidir..

3. GÖÇ KAVRAMI

Göç, insanlık tarihi ile varlığını devam ettiren bir olgudur. Göçü tetikleyen en önemli faktör insanın daha iyi bir hayat yaşama emelidir. Göç, aslında sosyolojik bir olay olsa da nedenleri ve sonuçları yönüyle farklı bilim dallarını da ilgilendirmektedir. Göç terimi TDK sözlüğünde “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye gitme işi” olarak tanımlanmaktadır.

Göç, tarihsel süreç içerisinde devamlı olarak yaşanan bir olay olarak devam etmiştir. Ancak 19. Yüzyılın sonlarına doğru bilimsel çalışmalara konu olmuş ve göç sürecini, göç nedenlerini açıklamaya yönelik teoriler ortaya atılmıştır. Günümüzde literatürde göç konusuyla ilgili çok sayıda kitap, makale ve tezler yer almakta olup bu alandaki eserler her geçen gün artmaktadır (Aktaş, 2021, s. 7).

4. GÖÇ NEDENLERİ

Göçlerin temel nedenleri arasında savaşlar, doğal afetler ve zorunlu göçler ilk sırada yer almaktadır. Göçe yol açan başka bir neden ise gelir dağılımındaki dengesizlikler nedeni ile insanların içinde buldukları açlık ve yoksulluktur. Bu durumdaki insanlar daha iyi yaşam koşullarına kavuşabilmek için köyden kasabaya, kasabadan da şehirlere, büyükşehirler ve hatta yurt dışına göç etmektedirler (Kaygalak, 1999:8 ve Doğan, 2002:23'den aktaran Çakı, 2018:12). Genel olarak insanların bir bölgeden diğerine göç etmelerine yol açan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

4.1. Ekonomik Nedenler

İnsanların buldukları yerlerden göç etmelerindeki en önemli etmenlerden biri ekonomik nedenlerdir. Daha iyi yaşama hakkına sahip olma, daha yüksek gelir sahibi olma ve refah içinde yaşama isteği insanları göçe zorlamıştır. Örneğin kentte daha iyi yaşam şartı ve daha çok iş olanağının bulunması kentleri çekici hale getirmiştir. Bu durumda işsizlik kırsalda itici bir faktör olurken iş imkânları kentleri çekici hale getirmektedir. Ekonomik nedenlere bağlı olan göçler kalıcı olduğu gibi geçici de olabilir (Ekici ve Tuncel, 2015: 13, Aktaş, 2021:33).

4.2. Doğal Nedenler

Doğal afetler de insanların göç etmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü doğa sürekli bir hareket halinde olduğu için kendisinin coğrafi ve jeolojik yapısını değiştirmektedir. Bunlara depremleri, heyelanları, sel baskınlarını, volkanik patlamaları, aşırı kuraklık, iklim değişiklikleri vb. örnek gösterebiliriz. Doğada meydana gelen bu gelişmeler doğrudan insan yaşamını etkilemektedir. İnsanlık,

doğada meydana gelen bu olaylar karşısında gerektiği zaman yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Örneğin volkanik bölgelerde her ne kadar topraklar verimliyse de burada yaşamın da zorlukları vardır. Hayati tehlike bu bölgede yaşayan insanların göç etmelerine sebep olmaktadır. Kuraklık, iklim değişimi gibi nedenler de doğal göçlere neden olmaktadır. Ancak uluslararası toplum son 30 yıldır iklim değişikliği kaynaklı göçlerin etkilerini tanımaya başlamıştır (Laczko ve Aghazarm, 2009: 13'dan aktaran İlık, 2017:99S).

4.3. Siyasi ve Askeri Nedenler

Göçe sebep olan siyasi nedenler arasında savaşlar, ihtilaller, sıkıyönetim, ülkeden ihraç, siyasi krizler, yargısız infaz, totaliter yönetimler, olağanüstü hal uygulamaları, insan hakları ihlallerinden korunmak amacıyla göç edilmesi sayılabilir (Aktaş, 2021:30-38). Ülkelerde çıkan savaşlar neticesinde yaşanan baskılar, katliamlar göçe neden olmaktadır. Savaşlar sonrasında ülkelerde yaşanan göçler kitleseldir, geçmişten günümüze tüm göçlerde bu gözlemlenmektedir. 1922 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nda Yunanistan ve Türkiye arasında bir mübadele anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma gereği iki ülkenin vatandaşları karşılıklı olarak göç etmişlerdir ve bu göçler siyasi göçlere verilebilecek örneklerden biridir (Saygın, 2021:6).

5. OSMANLI ve CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAŞANAN GÖÇLER

Osmanlı Devletinin 17. Yüzyıldan itibaren toprak kaybetmeye başlaması ile birlikte bu bölgelerdeki Müslüman-Türk azınlıklar Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. 1783 Kırım'ın ilhakından I. Dünya savaşına kadar göç hareketini tetikleyen çok sayıda olaylar yaşanmıştır (Sariahmetoğlu ve Kemaloğlu, 2015:303).

Osmanlı topraklarına göçler sadece Müslüman-Türk azınlık kaynaklı olmayıp farklı din ve millete mensup olanlar tarafından da gerçekleşmiştir. 1492'de İspanya'dan binlerce Yahudi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl ve beraberinde 2000 kişi, 1849'da yaklaşık 3 bin Macar Osmanlı Devletine iltica etmek zorunda kalmıştır (goc.gov.tr,2023).

Türkiye'nin göç politikasını belirleyen en önemli yasal düzenlemeler Cenevre Sözleşmesi, İltica Yönetmeliği ve İskân Kanunu (2006) olmuştur, 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu göç sorununa daha çağdaş çözümler sunmayı amaçlamıştır. Yasa ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş, göç hukukunda yer alan sığınmacı ifadesi yerine “şartlı mülteci” terimi getirilmiştir (Ceylan ve Uslu, 2019:202).

5.1.Kafkasya-Kırım Göçleri

Rusya, 16. Yüzyılın başından itibaren Kafkasya'yı ele geçirme çabaları 18.yüzyılda bu bölgede etkili olmaları sonucu yöre halkına baskı uygulayıp asimilasyon politikalarını benimsemiş olması yöre halkının özellikle 19 yüzyılın başından itibaren Anadolu topraklarına göç etmeye başlamışlardır. Anadolu'ya göçen bu toplulukların önemli bir kısmını Çerkezler oluşturmuştur. (Aydın ve Kaya, 2021:223). Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm göçmenlere kapı açması çok sayıda kitlesel göçlerin Anadolu'ya yönelmesine neden olmuştur. Bu göç dalgasının ilklerinden biri Rusların Kırım'ın işgalinden sonra gerçekleşmiştir. Bu bölgede yaşayan Türk-Tatarları çeşitli yıldırma politikalarına maruz kalmışlar ve sonuçta 1783 yılı itibariyle 80.000 civarında Tatarın Balkanlara ve Anadolu'ya göç etmişlerdir (Karpat, 2013:162'den aktaran Karacoşkun, 2020:1323). Daha sonrasında 1853-1856 Kırım Savaşı başka bir önemli göç hareketine neden olmuştur. (Bayraktar, 2007:407 ve Kaya, 2014:19'den nakleden Çakı, 2018:29). Bu süreçte 1862 yılına kadar Kırım üzerinden 398.000 kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir (Tepekaya, 2006:464). Bu göçmenler o zamanın Osmanlı egemenliğindeki farklı bölgelere yerleştirildikleri bilinmektedir. 1859-1879 yılları arasında ise yaklaşık 2 milyon Çerkez'in Rusya'yı terk ederek Anadolu'ya göç ettiği bilinmektedir (Karpat, 2003, 112'den aktaran Celep, 2019:22).

5.2.Balkan Göçleri

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Osmanlı'nın yenik düşmesi sonucu Türk-Müslüman tebaanın can ve mal güvenliğinin tehlikeye düşmesi nedeniyle özellikle Balkanların batı kesimlerinden başta Anadolu olmak üzere Balkanlar'ın doğu kısımlarına ve Cezayir'e çok sayıda göçmen yerleştirilmiştir. Bu göçmenlerin sayısı yaklaşık 694.000'dir. En çok göçmen yerleştirilen yerler sırasıyla Selanik, İstanbul ve Bursa olmuştur (Bozkurt, 2021:74). Bu konuda bir Alman tarihçi "Şüphe yoktur ki, Türkler gidiyor ve Hristiyanlar geliyor." Şeklinde yorum yapmıştır (Krzysztof 2018:47'den aktaran Doğan, 2021:49). Balkan Savaşları sonrasında da Anadolu'ya göçler devam etmiştir. İttihat ve Terakki Yönetimi, Balkan Savaşları sonrasında oluşan göçmenlerin 200.000 kadarını Edirne ve Aydın vilayetlerine yerleştirmiştir (Deniz, 2019:87).

Balkan göçleri arasında Bulgaristan kaynaklı göçlerin çok daha yoğun olduğu bilinmektedir. Bu göçler 1878'de Bulgaristan Prenslığı'nin kurulması ile başlamış olup, 1878-1989 arasında Türk azınlığa karşı Bulgaristan hükümetlerinin uyguladığı baskılar nedeniyle Türkiye'ye yönelik göçler artmaya başlamıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya,

2014:147'den aktaran Ölmez, 2021:75) 18 Ekim 1925 tarihli Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi Türklerin göç etmeleri halinde taşınabilir eşyalar ve hayvanları yanlarına almaları ve taşınmaz mallarını satmaları, ayrıca paralarını gümrükten geçirmeleri serbest bırakılmıştır. Bu uygulama Bulgaristan'dan Anadolu'ya olan göçleri hızlandırmıştır. (Kamil, 1989: 37-43'den aktaran Ölmez, 2021:76). Farklı tarihlerdeki göç rakamları incelendiğinde 1923-1933 yılları arasında 101.537, 1934-1939 arasında 97.191, 1950 yılının Ağustos ayında 250.000, 1951 yılında ise 150.000 (Yıldız, 2015: 3902-3905), 1989-1990 yıllarında Bulgar hükümetinin baskılarından kaçan 345.000, sonuçta 1923-1979 yılları arasında toplam 1 milyon kadar Bulgaristan Türkü Türkiye'ye göç etmiştir (Eren, 2019:612-618).

5.3. Yugoslavya göçleri

Osmanlı Devletinin yıkılışı ile birlikte Türkiye sınırları dışında kalan bölgelerden Türkiye'ye sürekli bir göç hareketi başlamıştır. 1923'ten 1947'ye kadar olan dönemde Yugoslavya'dan yaklaşık 143.500 kişi (Güccüyener, 2019:3) göçmen olarak gelmiştir. Aslında Yugoslavya göçleri 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında, 1912-1913 Balkan Savaşında, 1923-1951 döneminde, 1952-1967 ve 1968-1996 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu göçler Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Makedonya bölgesinden gerçekleşmiş olup bu göçlerin temel amacı bu bölgeden Türklerin temizlenmesi olmuştur (Bandžović, 2003: 22'den aktaran Tekin, 2018:249-251). İki ülke arasında 1953'de imzalanan "Serbest Göç Anlaşması" ile Türkiye'de kendisine destek olabilecek akrabası olanlara "serbest göçmen" vizesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun sonucunda 1967 yılına kadar 175.392 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Memić, 1996:74, Politika, 1953:10'den aktaran Tekin, 2018:249-258). 1833-1923 ve 1950-1958 yılları arasında Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısının 100 binin üzerinde olduğu bilinmektedir. Böylece Cumhuriyet döneminde toplam olarak 77.431 aileye mensup 305.158 kişi göç etmiştir (Celep,2019:27-28). Bu grupta değerlendirilebilecek önemli bir göçmen kesimi de Bosna-Hersek göçmenleridir. Özellikle 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte Sırp zulmünden kaçan Bosna Müslümanları bir kurtuluş yeri olarak gördükleri Türkiye'ye geçici veya kalıcı olarak göç etmişlerdir (Demirel, 2008:298).

5.4.İran Göçü

1970'lerin sonunda, İran'da Şah rejiminin yıkılıp, yerine sürgündeki Ayetullah Humeyni'nin başa getirilmesi sonucu İran'dan Türkiye'ye göçlerin başlamasına neden olmuştur. 2003 yılı itibariyle 1.000.000'a yakın İranlı, Türkiye'yi bir geçit ülke olarak kullanmıştır. Bunlardan 10.000 kadarı ise

Türkiye’de kalmıştır (Kirişçi, 199:11-112 ve İçduygu, 2003’den aktaran Yücel, 2010:219).

5.6. Irak Göçü

Irak’tan ilk göç dalgası, 1926’da Musul’un Irak’a bağlanmasından 1980’lere kadar süren göçlerdir. Özellikle Irak Türkmenlerin Türkiye’ye göçleri az ve devamlı olmuştur. İkincisi 1988-1991 yılları arasındaki kitlesel göç hareketidir (Avşar, Solak ve Tosun, 1994:61 ve Danış, 2010:193-194’den aktaran Celep, 2019:23). Üçüncü göç dalgası ise 1990-1991 yıllarında Körfez krizi sonucudur. Bu dönemde, özellikle 1991 İran-İrak Körfez savaşının etkisiyle 467.489 kişi Türkiye’ye göç etmiştir (goc.gov.tr/goc-tarihi)

5.7.Suriye Göçü

Suriye’den Türkiye’ye il göç hareketi 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye’deki şiddet olaylarından kaçan 252 kişilik göçmen kafilesinin Türkiye’ye giriş yapmasıyla başlamıştır. 2012 yılında toplam Suriyeli göçmen sayısı 14.237, 2013 yılında 224.655 olmuştur. Tablo 1’de görüldüğü gibi Türkiye’deki geçici koruma statüsündeki göçmen sayısı 02.02.2023 tarihi itibarıyla 3.500.964 kişi olmuştur. (Ceylan ve Uslu, 2019:211-212, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022).

Suriyeli sığınmacıların ülke ekonomisine önemli bir yük getirdiği bilinen bir gerçektir. Bu konuda araştırma yapan Karabulut ve Açık (2018:142) 2011-2017 yılları arasında Suriyeli mültecilerin barınma merkezlerinin inşası için 6.752.423.795 TL, eğitim hizmetleri için 12.210.510.816 TL ve sağlık hizmetleri için 1.919.617.646 TL olmak üzere; toplam 20.882.552.257 TL olduğunu bildirmektedir. Diğer taraftan Aralık 2017’de yapılan resmi bir açıklamaya göre o ana kadar 16 milyar liralık sağlık hizmetleri için harcama yapıldığı anlaşılmaktadır (Gültaç ve Balçık, 2018: 201’den aktaran Gençler, 2020:127). Bu iki rakam arasındaki farklılık 2017 yılından sonraki mülteci sayısının aşırı artmış olması ile açıklanabilir.

6.SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye’ye yönelik dış göçler tarihsel süreçte ve göç kaynakları açısından ele alınmıştır. Ayrıca göç olgusu kavramsal olarak açıklanmış, göç nedenleri ve göç çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Göç tarihi incelendiğinde Anadolu topraklarına ilk toplu göçler 1783 yılında Rusların Kırım ilhak etmesi ile birlikte başlamıştır. Bu göç hareketi 1920’lere kadar aralıksız devam edecek olan yaklaşık 2.000.000 Kırım Tatarlarının Anadolu’ya göç etmesine neden olmuştur (Kırımlı, 2017). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında başlayan ve 1990’lara kadar devam eden başka bir göç dalgası ise Balkanlardan gerçekleşmiştir. Bu süre içinde

farklı tarihlerde göç edenlerin toplam sayısı yaklaşık 1.200.000 kadardır. Balkan göçlerinin çoğu Bulgaristan kaynaklıdır. Tito’nun Yugoslavya’da yönetimi gelmesi sonucu uyguladığı asimilasyon politikası ise yaklaşık 300.000 Türk azınlığın Türkiye’ye göçmesine neden olmuştur. Yugoslavya göçleri büyük ölçüde Makedonya ve Bosna Hersek kaynaklı gerçekleşmiştir. İran’dan 10.000, farklı tarihlerde Afganistan’dan 100.000, Irak’tan 500.000 ve nihayet Suriye’den 3.6000.000 göçmen Türkiye’ye göç etmiştir. Bu veriler ışığında 1783 yılından günümüze en azından 8.000.000 Türk-Müslüman azınlığın Anadolu’ya göç ettiği kabul edilebilir.

Osmanlı devletinin gelişme döneminde fethedilen topraklara Anadolu’dan çok sayıda göçler gerçekleşmiştir. Osmanlı devletinin büyümenin sınırlarına ulaşış toprak kaybetmeye başlaması ile birlikte bu topraklarda psikolojik, siyasal ve ekonomik baskılara maruz kalan Türk-Müslüman halk tersine Anadolu’ya göçmek zorunda kalmıştır. Cumhuriyet döneminde de kısmen ikili antlaşmaların etkisiyle genellikle de asimilasyon politikası gereği çok sayıda soydaşlarımız Anadolu’yu sığınma alanı olarak görmüş ve her türlü varlıklarını terk ederek Anadolu’ya göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti devleti bu soydaşlarımıza her türlü imkânı sağlayarak Anadolu’nun farklı şehirlerinde iskan etmelerini ve uyum sağlama süreçlerini desteklemiştir. Ancak 2021’den başlayarak özellikle Suriye kaynaklı sığınmacıların sayısının milyonlara ulaşması ülke ekonomisine milyarlarca dolarlık yük getirmiş ve ülke genelinde halk tarafından bu sığınmacılar genel olarak kabul görmemiş ve uyum sorunu yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M. E. (2021). Türkiye’nin Göç Politikası Ve 2011 Sonrası Suriyeli Kitlesel Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri . Yüksek Lisan Tezi, Kütahya.
- Aydın, N. Ve Kaya, H., Kafkasya’dan Osmanlı Devleti’ne Yapılan Çerkez Göçleri, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, Sayı: 9 (2021/Yaz), ss. 223-254.
- Bozkurt, U. (2021). II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Göç Hareketlerinin İktisadî Hayata Yansımaları . Doktora Tezi ,Van.
- Celep, A. (2019). Cumhuriyet Sonrası Türkiye’ye Göç Eden Boşnakların Yeni Kimlik İnşası, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Ceylan, A. ve Uslu, I. (2019). Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri Ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye göçleri. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies, 36: 199-221.
- Çakı, A. (2018).Geçmişten Bugüne Türkiye’nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi. Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

- Demirel, M. (2010). Türkiye’de Bosna Göçmenleri . Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 12 (2) , 285-306 .
- Deniz, E. (2019). Türkiye’ye Pomak Göçleri., Yüksek Lisans Tezi ,İstanbul.
- Doğan, G. (2021), 877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Balkanlardan İzmir’e göç ve muhacirlerin iskânı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Durmaz, İ. T. (2019, Nisan 01). Yüksek Lisans Tezi. türkiye’ye yönelik afgan göçünde iran etkisi (1979-2018) . İstanbul.
- Gençler, A. (2020). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşama etkileri: Fayda maliyet ekseninde bir bakış. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 78: 111-145.
- Gençler, A. (2019), Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yaşama Etkileri: Fayda Maliyet Ekseninde Bir Bakış,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022), Resmi web sitesi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim:10.02.2023.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2023), Resmi web sitesi, <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>.Erişim:10.02.2023.
- Ilık, M. S. (2017), Yeni Bir Küresel Problem, Eski Bir Başa Çıkma Mekanizması: Antropojenik İklim Değişikliği Kaynaklı Göç Ve Türkiye, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Karacoşkun, M. D. ve Yıldırım, M. A. (2020). Kırım Savaşı’ndan sonra meydana gelen göçlerin sosyopsikolojik etkilerine dair gözlemler Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 9(3), 1322-1336.
- Karabulut, R. ve Açıkan, M. (2018). SURİYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE’YE EKONOMİK MALİYETİ (2011-2017) . Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi , 8 (1) , 131-144 .
- Kırımlı, H. (2017), Kırım’dan Türkiye’ye Kırım Tatar Göçleri, <https://www.kirimderneği.org.tr>, Erişim: 17.10.2022.
- Kurban, S. (2021). Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Finansmanı Ve Küresel Sorumluluk Paylaşımı. Milli Eğitim Dergisi, Türkiye’de Ve Dünyada Göçmen Eğitimi,1081-1104.
- Orhan ve Akpınar (2018), Türkiye’de Mevsimlik Göçlere Bir Örnek: Gezici Tarım İşçiliği, TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu , 3-6 Ekim 2018 /3-6 Ekim 2018, Ankara, 3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara.
- Ölmez, A. (2021). Türkiye’de Göçmenlere Vatandaşlık Verilmesi Üzerine Bir İnceleme: 1989’da Bulgaristan’dan Ve 2011’de Suriye’den Gerçekleşen Göçlerin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Sariahmetoğlu, N. ve Kemaloğlu, İ. (2015), Türk Dünyasında Sürgün ve Göç, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul.
- Saygın, E. Z. (2021), 1923-1938 Atatürk Dönemi Göç Ve İskân Politikaları, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tekin, F. (2015). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç . Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 0(25),91-100.
- Tepekaya, M. (2006), 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırım Ve Kafkasya’dan Göç Hareketleri Ve Saruhan (Manisa) Sancağı’na Göçler, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi ,Cilt: VI, Sayı 2, Sayfa: 463-480.
- Tekin, C. (2018). Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerin Nedenleri 1950-1958 . Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (39) , 249-261 .
- www.multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAjw7eSZBhB8EiwA60kCW90fmshvr f22mvEg1Ti6nUc3XWcCe6046yiDLdUBzdwJc6eDX_xw hBoChpAQAVD_BwE, Erişim:01.02.2023
- Yücel, K. (2010). Yeni Türkiye’ye Dış Göçler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.